

КРАЕВЕДСКИТЕ ИЗДАНИЯ НА БИБЛИОТЕКА „ХРИСТО БОТЕВ“ ВЪВ ВРАЦА – ИНТЕРЕСЕН ОПИТ ЗА ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

ЦВЕТАНКА ПАНЧЕВА

Петдесетгодишният юбилей на Библиотека „Христо Ботев“ – Враца и организираната от нея краеведска конференция „Историята на родния край – послание в бъдещето“ са повод да обърнем внимание върху някои нови аспекти, на библиографската ѝ издателска дейност.

И врачанската библиотека, както и почти всички общодостъпни библиотеки у нас в началото на 90-те години на XX век бяха изправени пред неприятния факт – библиографските им издания не бяха популярни и слабо се ползваха от читателите. Те имаха непривлекателен външен вид, съдържащата се в тях информация се поднасяше сухо и скучно и затова не се харесваше на съвременните читатели, особено на младите, които искаха възможно най-бърз достъп до конкретни текстове. Освен това подготовката на една библиография струваше все по-скъпо, а библиотеките все по-рядко получаваша за това конкретна финансова подкрепа. По тези причини в продължение на едно цяло десетилетие появата на библиографски издания на книжния пазар беше епизодична. Постепенно, макар и бавно, в тази важна дейност на библи-

отеките настъпи оживление и все по-често ставахме свидетели на преосмислянето ѝ, на съдържателното и технологичното ѝ обновление. Данните от текущата национална библиография и от проучванията в Интернет показват, че през последните години като цяло в нея са настъпили положителни промени – нарастна броят както на традиционните издания с преобладаваща библиографска информация, така също и на електронната библиография. Видоизмени се тематиката и полиграфското оформление на печатните издания, а електронният им вариант се модифицира от първоначални семпли библиографски списъци и указатели, предоставени за ползване чрез Интернет, в привлекателна библиографска мултимедия. Обнадеждаващ се оказва и фактът, че добре защитените издателски проекти вече намират финансова подкрепа от различни институции.

В тази връзка интересна е практиката на Библиотека „Христо Ботев“ – Враца, която намери нова форма за по-ефективно популяризиране на натрупваната в продължение на над четири десетилетия краеведската библиографска информация. Имам предвид печат-

ните издания на библиотеката, обособени в поредицата „Роден край“. До момента в нея са представени четири сборника: „Крал - баир: Легенди и предания от Врачанско“, „Кавал ли свири, мома ли пее...: Народни песни от Врачанския край“, „Ой, Коледо, мой, Коледо...: Коледните празници във Врачанско“ и „Мъдри думи: Пословици, поговорки и гатанки от Врачанския край“.

Изданията в поредицата имат сходна структура и са замислени като сборници в две части: оригинални или съставителски текстове и библиография, допълнени от справочен апарат към цялото издание – именен и географски показалец, речник на редки, остарели, диалектни и чужди думи, бележки, съкращения. Идеята на съставителите Калина Тодорова и Блага Атанасова е съответната тема да се поднесе на читателя чрез различни по вид и жанр материали, като краеведската библиографска информация може да се използва и самостоятелно чрез обособената втора част, но същевременно е и свързана с конкретните текстове, посредством бележките.

Текстовата част на сборниците е съставена на базата на издирените публикации и непубликувани документи от фондовете на областната библиотека, регионалният исторически музей и държавния архив в град Враца, като са използвани и няколко архивни сбирки на частни лица. По този начин се постига по-голяма пълнота и многообразие в разкриването на тематиката, а материалите, които се публикуват за първи път, стават достъпни за широк кръг читатели. Същевременно с едно изда-

ние се популяризират колекциите и на трите културни институции, чрез него се улавя професионалната вещина не само на конкретните съставители, но и на сътрудниците от архива и музея. В този смисъл сборниците демонстрират по най-добрия начин ползотворното сътрудничество и рекламират дейността на местните културни институти пред обществеността от Враца и региона.

Отказът от чистите библиографски форми (списъци, указатели, обзори) и публикуването на повече оригинални текстове (песни, пословици, поговорки, гатанки) и съставителски материали (за легенди и предания, за празници, обряди и др.) прави изданията предпочитано четиво за ученици, студенти и преподаватели, етнографи и фолклористи, читалищни дейци, историци и литературоведи, изследователи на края. Използването им в учебния процес и в пряката дейност на множество културно-просветни организации в региона вече е факт, за който свидетелства и изчерпването на тиража им.

Сборниците са особени и по своята типология. Макар и на пръв поглед да изглежда странно те успешно съвместяват елементи на научно и на популярно издание. От една страна текстовете имат популярен характер, поднесени са като увлекателно четиво и са насочени към малко запозната с тематиката публика. Едновременно с това те предлагат необходимата за по-задълбочени проучвания информация за печатни източници и за непубликувани извори, съдържат характерните за научните монографии показалци, речници, бележки и препратки. Но както

изглежда и в този случай отказът от чистата форма не е попречил, а е допринесъл за по-широкото им използване.

В най-голяма степен обаче интересът към изданията е предизвикан от тяхната тематика. Първият сборник, озаглавен „Крал – баир“, ни поднася 77 легенди и предания от Врачанско, които за по-голямо удобство са композирани според съдържанието им в пет раздела („Радан войвода“ – за исторически събития и личности; „Крал – баир“ – за природни феномени; „Изворът на сълзите“ – за извори, реки, езера и кладенци; „Седемте преселения“ – за селища, местности, мостове градища, църкви и манастири и „Змейова невеста“ – за демонични същества). Легендите са разказани сякаш на един дъх – кратко и увлекателно. Въздействието на текста се допълва и чрез илюстрациите на художника Тодор Ваков. Бележките в края на първата част уточняват топографската принадлежност на преданията, от кого и кога са записани, кой е правил по тях литературна обработка, посочва се номерът от библиографията или се отбелязва, ако са публикувани за първи път. Библиографията информира за преданията и легендите, поместени отделно в книги и сборници, в местни и централни периодични издания, насочва читателя към всички публикувани варианти, предлага му и сведения за художествени произведения, създадени по легенди. Показалецът е общ за имената на лицата и за географските понятия и се отнася и до двете части на сборника – текстова и библиографска. Така структуриран, сборникът е удобен за бързи

справки по теми и събития, за селища и местности, а също и за лицата, за които се отнасят легендите и преданията (напр. за Христо Ботев и четниците му) или за тези, които са ги записали, съхранявали, обработвали или публикували в автентичен вид.

Второто издание „Кавал ли свири, мома ли пее...“ включва 177 народни песни от Врачанско, записвани от края на XIX век до наши дни. То си поставя за цел да проследи както развитието на народопесенната традиция в региона, така и интересът на фолклористите и изследователите към нея. Представени са народни песни, публикувани в редица сборници и книги, а също и непубликувани песенни варианти, съхранявани във фондовете на културни институции и частни лица. Песните и баладите са тематично обособени като календарно-обредни и семейно-обредни; митични и религиозни; исторически и юнашки; трудово-поминъчни; любовни; семейно-битови; детски и хумористични. И тук важни са бележките към песенната част и показалецът, но най-необходим е речникът на редки, остарели, диалектни и чужди думи, който спомага за по-точното възприемане на текста. Интересна особеност на библиографията е, че тя освен данните за публикуваните народни песни предлага и сведения за научни и популярни разработки, свързани с песенната традиция във Врачанско, с темите и сюжетите им, както и очерци за известни изпълнители на народна музика от този край. Това издание привлича читателя и с графиките на художника Росен Найденов.

Другите два сборника – „Ой, Коле-

до, мой, Коледо..." и „Мъдри думи“ също се вписват в структурата на поредицата, макар и да са по-малки по обем. Единият включва материали за обичаите при празнуването на Игнажен, Бъдни вечер, Малка и Голяма Коледо, като са подчертани особеностите, характерни за различните селища от Врачанския край, заедно с песните, свързани с тези празници. В другия са събрани пословици, поговорки и гатанки от различни населени места в региона. Пословиците и поговорките са групирани тематично, чрез противопоставени понятия – „огън-вода“, „живот-смърт“, „щастие-нешастие“, „младост-старост“, „любов-омраза“, „здраве-болест“, „добро-зло“, „разум-глупост“, „трудолюбие-мързел“ и др. Същевременно, както отбелязват съставителите, „запазена е и възприетата още от П. Р. Славейков азбучна подредба (чрез азбучен указател), която дава възможност на специалистите лесно да откриват лексикално-граматичните връзки между отделните фолклорни единици“. Гатанките са обособени отделно, в няколко тематични рубрики. И тук бележките са свързващият елемент между текста и библиографията, уточняват селищата, лицата и времето, в които са събирани. В този случай библиографията удачно е подредена според районите, от които произлизат кратките народни мъдрости.

Изданията от поредицата „Роден край“ безспорно са оригинален опит да се приближи краеведската библиографска дейност на областната библиотека до интересите и заниманията

на широк кръг читатели и да се подпомогне практическата дейност на културните институции в целия Врачанския край. Това се дължи на добре премисления тематичен обхват, на широката изворова база, върху която е реализиран, на удачната структура и на професионалното изпълнение от страна на съставителите и оформителите. Очевидно дълготрайните цели на тази поредица – да се популяризира автентичният фолклор на Северозапада, за да се използва по-пълноценно той и като основа в съвременната музика, изкуство, литература – са доловени и от представители на местното управление (община Враца и община Криводол), които са осигурили финансова подкрепа на сборниците.

Затова и ние, колегите-библиографи, нека им пожелаем успех!

Библиография

Крал-баир : Легенди и предания от Врачанско / Състав. Калина Тодорова, Блага Атанасова. – Враца, 2000. – 220 с. : с. ил. – (Роден край)

Кавал ли свири, мома ли пее : Нар. песни от Врачанския край / Състав. Калина Тодорова, Блага Атанасова. – Враца, 2002. – 251 с. : с ил. – (Роден край)

Ой, Коледо, мой, Коледо : Коледните празници във Врачанско: края на XIX и първата половина на XX век / Състав. Калина Тодорова, Блага Атанасова. – Враца, 2003. – 40 с. – (Роден край)

Мъдри думи : Пословици, поговорки и гатанки от Врачанския край / Състав. Калина Тодорова, Блага Атанасова. – Враца, 2004. – 112 с. – (Роден край)